

BORSOS MIKLÓS

Borsos Miklós, a nagy magyar szobrász 84 éves korában, 1990. január 27-én meghalt. Letette a vésőt, ecsetet; befejezte alkotásokban, szellemilelki értékekben, földi bánatokban és örömeiben gazdag életét. "Sorsom nehéz fiataloságot jelölt ki, és ez években a Biblia és elsősorban a nagy beszéd olvasása, annak az örökszép, életet, erkölcsi magatartást tanító szavai, isteni ragyogása és végtelen tisztasága volt, ami megőrzött" – vallotta maga a művész a Vigilia munkatársának válaszolva.

Borsos Miklós életére, magatartásának kialakulására döntő hatással volt gyermekkorának erdélyi környezete. Nagyszebenben született 1906-ban, Gyergyócsomafalváról elszármazott régi székely nemzetségből. Mint gyermek a kőfaragók, ácsok munkáját néha óráig figyelve, vagy apja órás-aranyműves műhelyében szemlélődve, többet tanult, mint később az iskolákban, a szebeni, győri gimnáziumban vagy a budapesti Képzőművészeti Főiskolán. Az olasz reneszánsz mesterek művei vonzották, ezért elhatározta, hogy gyalogszerrel bejárja Olaszországot és Dél-Franciaországot, mint ősei, a székely vándordiakok. Tarisznyájában csak két inget és rajzpa-pírt vitt. A vándorút megérlelte Borsos művészetét és emberi látásmódját.

Hazatérve egymás után alkotta a mediterrán táj ihlette rajzait, festményeit, melyekből először 1932-ben állított ki a budapesti Nemzeti Szalonban. A firenzei emlékek, Michelangelo rabszolgaszobrai, Ghiberti bronzkapuja, Donatello márványai azonban nem hagyták nyugodni. Tovább kísérletezett, és most már súlyos formájú szobrok, fémdomborítások, bronzból és fából készült kispasztikák, rézmetszetek kerültek ki a keze alól. Szobrai: szirének, nimfák, Demeter, Pannónia, Parasztasszony; azután domborművek: Vénusz születése, Napkorong. Híres szoborportréi: Szabó Lőrinc, Egry József, Babits Mihály.

Az ötvenes-hatvanas években nem kapott köztéri megrendelést, de az egyház munkához juttatta, majd később megjelentek szobrai a szabad ég alatt is: Kút a Vármúzeum udvarán, István király szobra Pécsváradon, Janus Pannonius a pécsi várkertben és a győri Bartók-szobor. Bármihez nyúlt Borsos, mindenből kiforrott mű kerekedett ki; a pusztá kőből vagy fémből formálta ki gondolatait.

Maga így írt művészetéről: "Minden belül van. A magány, meditációk gondolatai: a Biblia, mítosz, Odisszea, a régi vándorlás reminiscenciái . . . Az emberélet szépségei, bűnök, bűnhődések, pokoljárás, részvét és remény világa ez. A vándor mi vagyunk mindannyian. A Golgotában a mindenki keresztjét érzem" – írta egyik albuma bevezetőjében.

Az univerzum rejtélyének kutatása mellett Borsos Miklós "élet-halál közötti állapotban végighullámzó gondolatok során" ábrázolni akarta azt is, amit "a szó, a beszéd vagy írás nem tudott az értelem számára világossá, láthatóvá, valóságossá elfogadtatni". A Vigiliában 1977-ben Hegyi Béla

kérdésére: "Mi az, amit Istennek köszönhetek?" a művész így válaszolt: "Nagyon emberi kérdés. Mindent. Elsősorban azt, hogy olyan tudok lenni, amilyen vagyok. Jobban mondvá, merek olyan lenni, amilyen vagyok. Ezen túl, ami megóvott attól a sok tévelygéstől, ami szellemi téren felbukkant a keresztutakon, a választutakon, a nehezebb felé vitt." – "Visszanéztem félutamból" (1971) című lebilincselően érdekes önéletrajzi írásában a sok nehézségről, keserúségről – mint az igazi nagy lelkek – csak rezignáltan ír. Mint ő maga megállapítja, érdekes, hogy míg a hatóságok alsóbb szinten fenyegetően léptek fel ellene, annyira, hogy 1960-ban megfosztották tanári állásától a budapesti Iparművészeti Főiskolán, addig a "felsőbb körök" Munkácsy- és Kossuth-díjjal tüntették ki.

Borsos Miklós ment előre a maga útján. Az 1966-os velencei biennálén nagy sikert aratott, a külföld is felfigyelt rá, és ő feleségével együtt rövid időre viszontláthatta a szeretett olasz tájat. Kiállításai most már Magyarországon is eseményszámba mentek. Tihanyi tárlatára 1976-ban tömegek zarándokoltak el; a szobrász az ország egyik legnépszerűbb embere lett. De ő nem vágyott szereplésre; kis tihanyi házában szeretett élni, amely köré felesége, a szép és okos Kéry Ilona csodálatos kertet varázsolt. Alkonyatkor, amikor a madarak elhallgattak, kedves hegedűjén Borsos Miklós Bachot, Vivaldit szólaltatta meg. Ezek voltak a pihenés percei. De másnap reggel már korán megkezdődött a kopácsolás, kőfaragás a kert végében, a szabadtéri műteremnek berendezett lugasban. A márványtöredékek közül egy régi látogatásunk alkalmával a mester kiemelt egy simára csiszolt kis remekművet, mesebeli fehér madarat: "Vigyétek el Rómába!" Ma is itt van teraszunk babérbokra és futó borostyánja között. A fölötte repülő olasz sirályok testvérüknek érzik.

Borsos művészetét legszebben felesége, Kéry Ilona, egy katalógus előszavában jellemezte: "Tihany . . . Európához tartozó szőlőtermő, emberszabású mediterrán kultúrájú hely Pannónia szívében. Kevés kivétellel itt születnek Borsos Miklós kőszobrai. Kiteszi a kőtömböt egy kerti tisztás szélére az ég alá a napfény tüzébe, és ott faragja egyenesen a kőbe az elgondolt fejet vagy alakot. Intuitív művész. Nincs benne semmi spekulatív . . . Amikor hozzáfog egy szoborhoz, van szemléletélménye, gazdag képzelőereje, és van egy mély átélő, átérző, magát teljesen beleélmi tudó intuíciója. Előképei a kora görög formavilág és minden olyan művészeti kor vagy stílus, amelyek az igazi, mély humániumtól átmelegedett kifejeződésekben éri el célját."

A rajzokról pedig ezt jegyezte meg: "Alig van valami a papíroson. Két parabolikus görbe remegése, ami lent is, fönt is a végtelenbe vész. Ahogy egyetlen ponton érintik egymást, egy kicsi dióhéjnyi csónak lebeg ég és föld között, és úgy reszket, mint az emberi magányosság az ismeretlen és végtelen űrben".

Borsos Miklós most utolsó vándorútjára kelt, hogy megismerje az Ismeretlent. "Kudarcaimban hitem nem tört meg, sikereimtől nem bizakodtam el – írta egy vallomásában – . Ellenségeim nem tudtak ártani; előre vittek ártó tetteik. Ki az én Istenem? Ez: 'mert az Isten tibennetek van, mert Isten lélek és igazság.'"